САНА ОЛОХ

ХАЗЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫНЬЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 116 (7345) ● 1992 сыл, Балаҕан ыйын 29 күнэ, Оптуорунньук ● Сыаната 80 харчы

Фотоинформация

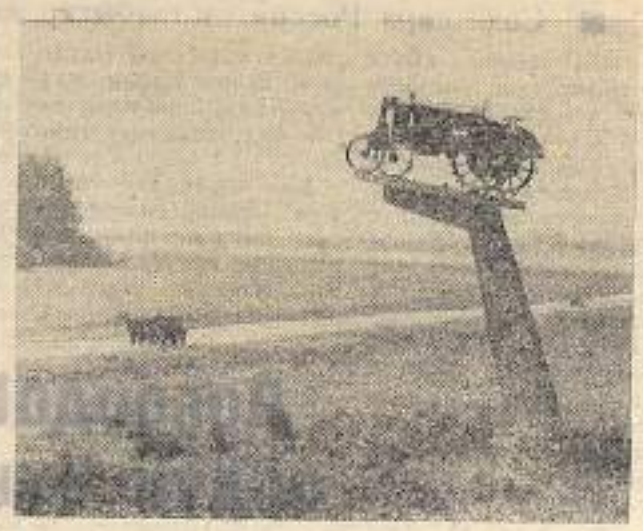

Бу Оренбург—Уфа суолуттан оҥуок ырааҕа суох Мелоузовскай оройуонга пьедесталга туруоруллубут бу трактор дойду тыатын хаһаайыстыбата социалистическай модельнан чэлгийиитин бүтүн эпохатын сирэйдэҕэ кордорор курдук.

Снимокка: пьедесталга—трактор.

В. Бушухин фотота. (РИТА—ССТА).

Брянскай уобалас, Почепскай оройуон «Красный сигнал» колхоһун сири оҥорооччулара бырдьыктарын атыылаһабанна быһаарыныылар. Хаһаайыстыба экономнастара уматык, уоҕурдуу, техника, саппаас чаастар сыаналара маннык ыараабыт кэмигэр бурдук киллэтии бэйэҕэ турар сыаната 20 солкуобайтан итэҕэһэ суох диэн суоттаан таһаардылар. Ону 10-ыуу солкуобайга атыылааһын—моҥкуруутаһыгына быһа суол. Оттон үүнүү олус үчүгэй.

Снимокка: отделение управляющайа Сергей Панфилов түбүгэ үксээтэ — колхоз зернохранилищетыгар баппатах бурдугу хаҥа харайыахха сөбүй?

Л. Свердлов фотота. (РИТА—ССТА).

Сылгы кыстыга

Хайдах быһаарыналлара биллибэт

Совхоз сылгытын үөрүүн Прокопий Трофимович Ефимов, Василий Петрович Попов, Василий Васильевич Гоголев салааччылардаах звеноолар ыраахтар. Сылгыһыттар кэччирэтиэх, кэнчээриэх сылларга соччо куһаҕана суох көрдөрүүлэри ситиһиллэрэ. Кинилэр ортолорутар сыспай сылдьээри сыбыһытытыыга бастыҥ опытырбыт үлэһиттэр даҕаны ааллар, дьыл кэриитин-тахсыытын таба сабаҕалыыр даҕаны дьон суох буолбатахтар. Тыһата тыаттарыллар уонна толоонор оройуонга бииргэ идэлээхтэриттэн дьөһөгөй оҕолорун бүөбэйдэһиигэ хаалсыбат үлэҕэ охтэриннэн биллэллэрэ, төрүөҕү даҕаны ылаллара. Ол иһин сылгыһыттар сыл ахсын кэриэтэ эбии толөбүрүнэн бэлиитэллэрэ, бочуоҥа сылдьаллара.

Ол эрээри дьыл-уот куһаҕаныттан кинилэр үлэлэрэ барыта эрэ-дэхси буолбат этэ. Үтүктүк үрэх бастарыннан, өрүс эҥэр кэриэн ыстыырга күһаллаллэрэ. Онон сылгыһыттар дьиэлэриттэн-уоттарыттан уһуннук тэйэн үлэлиргэ, түннүк үөрдэрин батыһан көрөргө-истэргэ тиийэллэрэ. Дьон күрдук өрөбүллээммэт үтүгэй аҕайдык сынньыыллар этиҥэрэ. Амма үнүөргү үрэхтэригэр эмиэ ыстаталлы сылдьыбыттара. Онно кинилэр өрүс сир мэччирэҥэр, отутар сылгы уойбатын-тоҥмотун, ньоҕөтүн баһаатын сананабыттара. Бу калин бизнес сыллааҕыта Мэҥэ-Хаҥалас оройуонун Хатабайдын утарытыгар Харыйалаах ирмэгэ кэриэн ыстаабыттара. Ити сыл сылгыларын үөрэ олус тороҕуйбута, аһылыкка даҕаны наадыйбатахтара. Ону «Бахсы» совхоз сылгыһыттара күн бүтүүгэр диэри үчүгэйдик сананыллар. Ити улахана суох ирдэбил ааҕан өрөбүллээх сылгы кэриэн ыстаабыта. Онно бастаан дьиэтэ-тэрэ эрэ отуһан уонна бүрдутуһан аһаныттарыа уонна хардарыта комолосуһан, эйэ-дэмнээхтик кэпсэтиһэн сылгыларын үөрүн сүтүгэ суох кыстаппыттара. Ити баһаабыттан

звеноҕа тордуолар, 400-чэ сылгылаахтар. Кинилэрдиин кытта һаммыт атын сиргэ көһөммүт кыстааһахпытына табыллар. Сир-уот көрдөһө, кэпсэтиһэ барыахтаахпыт. Бэйэбит баҕабыт Харыйалаах арыы эҥэр этэ да, биһиги талбыппыт суох буоллаҕа дии. Оччоҕуна, мүнүүтэ, сатаатар. Тахтүр диэки булларбыт дии саныыбыт. Билигин кинилэргэ даҕаны чааһыйдарга сири-уоту үллэрдэхтэрэ, аны кэпсэтиһии да эрааспах буолан турар. Онон сылгыны жаннык кыстатыахпыт диэн төлөҥү этэргэ ууспун. Оттон тоҕоонноор балаһыанньалаҕа бэйиигиттэн ордуга суох. Кинилэр, сураҕа, «Якутскай» совхоз эҥэр кэриэн кэпсэтиһэр баҕалаахтар үһү.

Сылгы кыстыга өтө курдук совхоз бары үлэһиттэрин долгутар буоллаҕа. Хаһаайыстыбаҕа саамай барыстаах саҕана кэмнэлин быспат түһүгэр сылгыһыттар арааһа суолу-иҥиһ тобула сатыыллар, албах атыннаҥ киллэрээллэр.

Дойду сира-уота нуораанаан кэнчээрилээбэккэ ыһах да сүөһүгэ сылгыта даҕаны мэччирэҥ суох буолла. Ити «Бахсы» совхоз салалтатын, үлэһиттэрин улаханнык дьиҥнээрэр. Онон субу күҥҥэ сыһыана хайдах кыстатар түһүнэн албахтык кэпсэтиһэллэр, субу дэһэллэр. Дьөппөт диэки тиийэн үйэн-хайан көрөр. Амма үнүөр Куолумаҕа баран эмиэ ыйыталаһаахтар. Сылгы дойдута кыстыыр түбэлтэлэргэ ыһах сүөһүнү кылга тэҥнэ айыллыкка киирдэҕинэ эрэ табыллар балаһыанньалаахтар. Оттон быйыгы курдук от кэмчи дьыллар от кыаллыбата биллэр. Аны күоллэр бары уоллулар, онон сылгы үлүүр уута да суох буолла. Муус тоҥнор эрэ сылгылар күөлгэ уулуу көрөбүт диэнтэр бадараанга баһыллар кутталлаахтар. Ол иһиттэн субу күҥэртэн түөллэр кытыыларын бадараабын дириэтэл хаһыы үлэтин саҕалаатылар, күйүн сылгыны онно уулаттарга быһаанныыллар.

Сылгыта атын оройуонтартан кыстыыр сири буллахтарына, дойдута төрүүр-уһуур өртүн хаалхаран бараллар олоҥчу көһөрөр быһаанныахтар. Бидигин йтя чуолаҕа биллэ илии. Онон субу күҥэртэн кэлэр-барар, кэпсэтиһэр баҕалаахтар.

С. АЛЕКСЕЕВ.

● Үлэһит дьон—мэлдьи үлэһит дьон ●

УЛАХАННЫК АБЫРААТА

Түстаах эбээһинэстэрин үлэ чаҕа да диэн, өрөбүл да күн диэн аахсыбанка толоро сылдьар дьон баар буоллаччылар. Кинилэр үгүс санаата-ниэтэ, үгүс суруллэһэ суох туһааннаах үлэлэрин үгүө суобастаахтык толоро сылдьаччылар. Биир оннук киһинэн «Агропромстрой» МПМК-тыы уу бэһар автомашинатын шофера Александр Иванович Захаров буолар. Кинини быйыл сайын Колхознай, Ойуунускай, Ярославскай, Октябрьскай уулуссаларга, Петровскай переулокка, Муруй-Тыымпайаҕа олоҕор ыалларга туттар уу ларын бэһэргэ анабыттара.

Ити аттаммыт уулуссаларга, микрорайоннарга олоҕор үгүс ахсааннаах ыаллар туттар уунан бииргэ күн эрэйдэҥэн көрбөтүбүт. Кыһаммыыласпах шофер киэн хаһан ууга наадыйыахтаабын билэ сылдьаччы уонна туох даҕаны балаһтэ, ыҥыртарыыта суох, өрөбүл да күннэрин аахсыбанка кэлээччи. Кистэл буолбатах, сорох атын уулуссаларга олоҕоччулар үгүстүк эрэйдэннилэр. түбэһиэх уу бэһэр автомашиналары эҕэрэтистилэр, аттастылар - көрдөстүлэр. Билигин оройуон киниитэр туттар уунуу күнүс тымтыстаһан даҕаны будбакқын, Аны ыал барыта оҕуруоттанна, сөтүөлүүр, суунар-тараанар ууг сүөх буолан дуптаныыахһын эҥэс ааҕа. Наһилиэнньэ ити кыһалҕатын Александр Захаровы таба өйдүүр киһиэн аҕабыт уонна эмнүүра суох махтанабыт. Инникитин даҕаны итинник үтүө сүөбэйэн, үлэтигэр дьүлүүруун ыһаҕытыбатыгар баҕарабыт.

Киһиэхэ сыһыарыллыбыт уулуссалар барыа олохтоохторо.

ДЬОН-СЭРГЭ АСТЫНАР

Оройуон киниитэр маршрутнай автобус сылдьан иһэн тохтообута быдан наабыта. Ол түһүнэн дьон туруорса, кэпсэтиһэ сатаан бараннар умнубуттара өр буоллаҕа. Быйыл сайын биир үтүө күн сэриэнньэ киин уулуссатыгар кэрэ пастүүлээх автобус тоттору-таары кэлэрин-баралын сорохтор бэлиитэн көрбүттэрэ. Үгүстэр аахайбатахтара. Хаһыа эрэ тэрилтэ санга буллуммут эбэтэр хаһан эрэ кэлэ сылдьар буоллаҕа дии санаабыттара. Ол түһүнэн кэпсэтии да суоҕа. Сорох мыйдыр ортуолэрэ күн ахсын уонна биир кэмиэ кэлэрин-баралын бэлиитии көрбүттэрэ, онно-манна ордон хаалбыт тохтобуллар дьардьамаларын таһыгар биир-икки, мүлүтаан үс киһи турарын эҥэс көрөн аһаралара. Ол да үрдүнэн кыһалыыбатахтара. Ол кэнниттэн биирдэстэрэ ыйытыыга киирэн, ыйытыыларын биэрэн, хоһуттаабат, шофер дьонтон барыларытар биир тэҥ эйэҕэстик сыһыаныһаллар, бары ыйытыыларыгар улгумнук эппиттэнэллэр, ыҥырар түбэлтэлэригэр быһааран биэрэллэр. Ити да иһин шофер Андриан Герасимович дьон ветыныр, ытыктыыр уонна иннитэҕэ мунүүра суох махтанар. Андриан аҕата биир үтүө-кэнниэх шофер буоларын үгүстөр өйдүүллэр. Кини аҕатын түйаҕын хатарын бартахай шофер буолбуттуттан ветыналлар, обүгэ үтүө үгэнин салҕаабытын хайгыыллар.

Олох уустук партыгар үтүө суобас, ыалдьытаах ой-саҥа этэриниэ иннинэ диэн айаҥпын, Андриан Егорович!

Е. КАЖЕНКИНА.
(Хаһыат общ. корр.).

■ Саха сирэ Россия састаабыгар киирбитэ 360 сыла туолуутугар ■

Доҕордоһууттан ордук күндү суох

КИҺИ киһини кытта өйдөстүүтэ, өйдөстөбүнэ, убаастаһа үөрэниэхтээх, истиҥни доҕордоһорун нэрвата, норуоттар кини биирдэ олордохторуна, ороостохторуна, көмүскэһэ-харыстаһа үөрэниэхтэринэ, олохсо биирдэ буһан-хатан бастахтарына эрэ үһүн үйэлээхтик, өйдөөхтүк-эйэлээхтик олоруохтарын сөп. 360 сыл устатаах-туоратыгар биһиги кинини нуучча норуота иргэстэстэ, биирдэ олорон-туран, иилээн-саҕалаан кэллэ. Хайа да историческай кэм нуучча-лара буоллуннар, прогрессивнай оруоллара суох этэ диирбитигэр, эрээһа, тыл быт сатаан ньуллубутэ буолуо дии санаабын. Кини бэрыабииргэ баар сиэрэхтэр ордук сэбиэскэй кэм 70 сылын устата иччирдастыы баттабылга, көҥдөйдүү албыннатыыга олорбуттарын курдук тыллаһаллар. Мин итиннэ этэр дьону саха норуотун историческай ньыналтатыттан айыы ыраах турбуттарынан ааҕабын. Нуучча норуота үүннэрбит бурдугун, Урал рабочайа уһаарбыт ыстаалын, Төменьнефин, эбэхэ норуоттар холбоһуктаах өйдөрө айбыт техникаларын, технологияларын, ама, туһаммакатыбыт диибит үһүө. Туһаныы боҕото буоллаҕа дии.

Правовой цивилизованнай государствоны үөскэтии уустук кэмигэр үгүс утарсыыны ис өрүттэн көрсөр бүгүҥҥү Россияҕа чаачахи диэн ким этиэҕэй. Кинилэх өлүс ыгаллыыннаах, ардыгар тыгаалыннаах даҕаны түгэннэр баалларын мэлдьэҕэ суох. Маннык ыараханн кэмнэ норуоттар оҥоһуллубут үтүөнү-өтөҕү, биирэ туораабыт нэдэлинээх сылларын, күүрүн-хаарын үлэлээбиттэрин, өйөнсүбүттэрин өйдүөхтээхтэрэ чуолаан.

Кэм барыта түгү барыатын баһатин билбит-көрбүт кырдьыктарыгар тирэнэрэ өйдүүргэ кыһалар. Итиннэк үөскээбит «өйдөбүллэрим туохтарый?»

курдук дьону үөскүү-харсыыы, күн бүгүҥҥүгэр диэри кинилэргэ итэҕэйбит буолуунун куөртээччилэр суохтар үһү дуо, бааллар.

Эбэтэр А. Е. Кулаковскай, А. И. Софронов, Н. Д. Неустроев айымньыларын саха норуотун өйүттэн-санаатыттан суох оҥоро сатааһыны ылан

Бастакыта, төрөөбүт үөскээбит норуоттарын интэриэһин кыараҕас ырдьыарга, үксүн бэйэлэрин интэриэстэрин эрэ туттардьэ сылдьарга дьулуһааччылар баалла диэн, Кинилэр, түс бэйэлэрин норуоттарыттан «кутталлаах» баарын була, ирдии сатааччылар, 20-с—30-с сылларын үөдүйбүттэр. Олорун сахалар ортолорунан нуучча норуотун курдук баһыылыр-көһүлүүр оруоллаах норуот иннигэр «куттала үөскэтэр хайыкхалар баалларын» курдук итэҕэтэ сатыыллар. Холобур, «саха норуота омугумсуйуунан сутуллубутун, ону баһыылыыр-көһүлүүр лидердэр баалларын» курдук сымыыа донуостаһыылар, хаһыа сатааһыннар, кыһыл кэтэһиилэр саха норуотугар улахан охсуулаах буолбуттарын, ама, билбэт үһүбүт дуо? Итиннэ карыыра туһугар «түс бэйэ үтүөтүн» көрдөрө сатааһыны, репрессиялар кэмнэригэр үгүс буолбут ньыйтаабаһыны, хоруотаһыы ааһан-араҕан биэрбэтэ кинини кэлэтэр. М. К. Аммосов, П. А. Ойуунускай

көрүүбүн. Профессор Г. П. Башарин итин суруйааччылары көмүскүүр «Саха үс сырдатааччыта реалиһа» диэн кинигэтэ күн сирин көрбүтэ 40-с сыла. Ол былааһын туһары тоһоллоох албах менкүөр хоҕурэтэ. Бэл демократия кэнгээбит, норуот өйө-санаата уһуктубут бүгүҥҥү күнүгэр тииийэ «Мин ыраханы кунааарбар өйөбүн буолбут нуучча ньургин дьоно үгүстэрэ олох бүтэн эрэллэр. Кинилэр норуоту өйүүр идеяларын утумнааччы бу эн курдук эдэр дьон бааллартан үөрэбин» — диэн Г. П. Башарин критик В. В. Дементьевка туһаайан эппитэ субу баар.

Чурапчыттан төрүттээх саха биллиилээх суруйааччылара бары нуучча ученайдарыттан, суруйааччыларыттан тирэх ылбыттара. М. Ф. Доҕордуурап Николай Вагнердыын, Г. И. Макаров — Дьуон Дьаһыалы А. Т. Твардовскайдыын, С. Ф. Софронов — Ферейтист Софронов С. Э. Маршактыын истиҥ, долгутуулаах уонна айымньылаах доҕордоһууларын туһунан элбэҕи кэпсиэхтэ сөп. В. С. Яковлев Далан «Тулаайах оҕо» диэн романын бастакы главаларын сиирэ-халты ааҕаат, быһа торутан саха норуотун нуучча норуотугар утары туруорар айымньыны суруйда диэн доктор Н. Е. Петров партия Киин Комитетыгар тиийэ үҥсүбүтэ. Итин айымньыны России Суруйааччыларын сойуунун бырабылыанньата ааһан-миэхээн көрөн баран, олус үчүгэй айымньы суруллар чопчулаах диэн хайҕаабыта, суруйааччыны көмүскүүр суругу ыытан, инникитин нууччалыы тахсыыта тиэрдэрэ охсорго быһаарбыта. Ол көмүскэл суоҕа эбитэ буоллар, бу кинигэ биһирэммит айымньы норуотка тиийбэккэ хаалыах этэ.

Мин санаабар, саха суруйааччыларын, ученайдарын сүрүн улахан барыларын кэриэтэ. «Дьулуруйар Ньургун Боотур» олоҥхобут нууччалыы тылбаастанан бэчээттэммит таһыстылар. Ама, итин саха норуотун духовнай, научнай, литературнай үүнүүтүгэр өйөбүл буолбатах үһү дуо?

Ону барытын саха суруйааччылара өйдүүллэр. Ол иһин мэлдьи норуоттар доҕордоһууларын наммыскээн уонна саха норуотун демократическай көҥүлүн туруорсан «Чумэчи уота умуллубатын» диэн Сабаһылыаннааны бэчээттэттилэр. Онно Саха сирэ Россия састаабыгар киирбитэ 360 сылын туолуутун быһааһыланнаах ойуулааһыннааҕы суруйааччылары сорунуулаахтык сэмэлээтилэр.

Сэмэн ТУМАТ,
Суруйааччылар сойуустарын чилиэнэ.

„Өйдөбүнньүк" кинигэ таһаарыллар

Республикатааҕы Эйэ фондата уонна Эйэ көмүскэлин комитета норуоттар икки ардыларыгар доҕордуу сыһыаны бөҕөргөтүүгэ, историческай суолталаах өйдөбүнньүктэри үйэтитиигэ, нэһилиэнньэ ыччат ордук аранатыгар материальнай көмөнү оҥорууга, о. д. а. араас өрүттээх үлэни ыыталлар. Онуоха, бастатан туран, республикаҕа таһаарыллар «Өйдөбүнньүк» кинигэ бэчээттэнэригэр бочуоттаах көмөнү оҥорор. Бастаан итини Союз үбүлүөхтээх этэ да, кэлин бэйэбит дьаһаныыбытыгар биэрбиттэрэ, Үчүгэй хаачыстыбалаах кумааҕынан халыҥ кинигэни бэчээттээһиҥҥэ, ону таһэ 3-4 кыһыны хамнастаан үлэлэтэргэ элбэх үп наада буолара биллэр. Итэ кинигэ 4-5 томнаах буолуохтаах, Бастакы тома оҥоһуллан бүттэ, быйыл күһүн бэчээттэниэхтээх.

Онно «А» буукубаттан «С» буукубаны киллэрэн туран саҕалаабар арааспаанньалаах сэрии толоонугар өлбүттэрэ чуолкай биллэр 600-тэн тахса киһи аата суруллуна. Хас биирдиилэрин төлөру аата-суола, төрөөбүт сыла, ааҕырыһа уонна хаһан, ханнык военкоматынан ыҥырыллыбыта, биллэр буоллаҕына, сурууспалаабыт чааһа итиэннэ хаһан уонна ханна өлбүтэ суруллуохтаах. Кинигэ бары тома Кыайыы 50 сыла туолуутун көрсө бүтүөхтээх.

Калининскай уобалас Ржев—Вязьма икки ардыларынааҕы 1941—1942 сс. кыргыһыыларга Саха сириттэн өлбүт буойуннар чиэстэригэр пааматынньык оҥоһуллар, ол кэлэр сайын бүтэриллиэхтээх. Пааматынньыкка 400-тэн тахса киһи аата суруллуна. Итиннэ Чурапчыттан баара-суоҕа 20-тэн тахса киһи аата-суола киллэриллиэ. Бу пааматынньык оросхуотун эмиэ Эйэ комитета уйунна. Ону таһынан республикаттан Афганистан сэриитигэр баран эллиитэ-атаҕа суох буолбут 6 эдэр киһини Кубаҕа ыытан эмтэттэ, протез оҥорторло. Элбэх үбү Бүлүү энцефалитын содуулугар эксэҕэлэммиттэргэ, кыаммат ветераннарга биэрдэ.

Ыйылгыттан хомуллубут үп 70 бырыһыана бэйэбитигэр хаалар буолла, Итиннэн алдьаннар уонна сутаардар оҕолорго балыыһа туттараары өлүүлэрин ылбыттара. Аасыт сылга куорат уонна оройуоннар тэрилтэлэриттэн, хаһаайыстыбаларыт т а н кэмиттэ биирдиилээн дьонтон 247684 солк. киирбитэ. Итэ иһиттэн сунтаарга 12700, алданнар 38308, амгалар 13519 солк. үптүттара. Оттон чурапчылартан баара-суоҕа 867 солк. киирбитэ. Ону даҕаны соҕотох уруккку Карл Маркс аатынан совхоз көһөрбүтэ. Ол да иһин Эйэ республикатааҕы комитета Чурапчыга Кыайыы мемориалын туттууга 40 тыһ. солк. көмөлөһүөхтээҕин биэрбэтэҕэ. Билигин бу сүүскэн суолталаах боппуруоһунан оройуонна Н. М. Кладкин дьарыктанар буолла. Маныаха оройуон, нэһилиэктэр дьаһалталарын баһылыктара, хас биирдии тэрилтэ, хаһаайыстыба салайааччылара көмөлөһүөхтэрин өйүөхтэрин наада. Итини оройуон хас биирдии олохтооҕо таба өйдүөхтээх. Соҕотох Кладкин, төһө даҕаны сүүрбүтүн иһин, кыайбата чахчы.

Оройуоннааҕы типография директора П. М. Массаев «Өйдөбүнньүк» кинигэни бэчээттииргэ икки төгүл тылын биэрэн баран толорбото, Дьиҥинэн, итинник кинигэ оройуоҥҥа тахсара наадалаах — эа. Бастакытынан, республикаҕа тахсар кинигэ сыаната ботучча сөбүс буолуоҕа уонна тиһиниэхтэрэ да суоҕа. Иккиһинэн, I уонна II томнарга сыллара, ыйдара-күннэрэ биллэр «сураҕа суох сүппүттэр» киллэриллэллэр. Онон Чурапчыттан төрүттээх хас киһи киллэриллэрэ биллибэт, Үсүһүнэн, аасыт ыар кэмнэр сэрийбэлэрин, аймах-билэ дьоннорун ааттарын киллэртэрэргэ, үйэтитэргэ дөбөҥ буолуох этэ. Оройуоннааҕы «Өйдөбүнньүк» кинигэҕэ барыларын киллэрэр эрэ бэлэмнэниллибитэ. Көтүтүллүбүт дьону итиннэн да көрөн республикатааҕы кинигэҕэ киллэртэриэххэ сөбө хаалла.

Атын оройуоннар «Өйдөбүнньүк» кинигэлэрин таһаарбыт эрэллэр. Ржевтээҕи даҕаны пааматынньыкка балачча киһини киллэртэрдилэр. Арай биһиги эрэ оройуоммут аасыт сэрии сэрийбэлэригэр суолтаны биэрбэттии туттан олороро хомолтолоох. Бу улахан суолталаах боппуруоһу дьаалатынан уһуннарарбыт, ылыттартан уһулуччу хааларбыт улахан кыбыстыылаах.

И. ПАВЛОВ,
сэрии, үлэ ветерана.

Оройуон колхозтарын хоту көһөрүү 50 сылыгар

Лампаарыкыга түмсэн

Этэҥҥэ олордоххо, сырыттахха күн-дьыл ааһара олус түргэн. Оройуон 41 колхоһун хоту көһөрүү кэмнэ 50 сылын туола оҕуста, өччотооҕуга 7-8 саастаах оҕолор билигин хайыы-үйэҕэ 60-тарыгар чугаһаабыт, кырдьа барбыт дьон буоллулар. Оруобуна үйэ аҥарын аннара өртүгэр эйэ-кэмэлээх олоҕоро оҕолуйбут, төрөөбүт тэрүт буордарыттан араҕсар. иннинэ дьыллара хайдах саҕаллаахтааҕа, түстэниэхтээҕэ биллибэт ыар баттыгар ылларбыт, үгүстэр харах уулаах, ыараханн сүгэһэрдээх олтаммыт Лампаарыкылааргар урукку Жданов аатынан колхоз чилиэннэрэ, кинилэр оҕолоро, сиэннэрэ, икки иэһиллээх көһөрүүгэ сылдьыбыттара мунньуннулар. Очотооҕута күүс өртүнэн сөгнөҥҥүллүбүт алдьархай тылынаах түөһулара көһөрүү саҕаламмыта 50 сыла туоларынан уруккуну-хойуккуну ахтыһа, көмүс уҥуохтара атын дойдуга хаалбыт өбүгэлэрин кэриэстии манна тоҕуоруустулар.

«Бахсы» совхозтан көһөрүү кыттыылаахтарын бу түмсүүтүн олохтоох сельскай Сэбиэт председателэ П. П. Попов кылгас киирии тылынан аста уонна дойдуларыттан-сирдэриттэн тэлэһийэн атын оройуоннарга баран өлбүттэрин мүнүүтэ устата сүһүөхтэригэр туран кэриэстииллэригэр этии киллэрдэ, Мустубут дьон бары мүнүүтэ устата саҥата суох төбөлөрүн умса туттан чуумпуран ыллылар. Итин кэнниттэн олохтоох орто оскуола учуутала В. Г. Ононешникова, көһөрүү хайдах саҕаламмытыттан саҕалаан, кэнэҕэс хоһооннооҕ ахтыыны оҥордо. Сельскай кулууп директора М. М. Пестряков бэйэтигэр бэйэтэ доҕуһуоллаан хоту көһөрүү кыттыылаахтарын, кинилэр ыччаттарын, аймахтарга дьоннорун иһирэх ырыанан аҕардаатэ.

Лампаарыкы урут Жданов аатынан колхоз киин бөһүөлэгэ этэ, Манна 1942 сыллаахха диэри үйэгу-быһаҥ бэҕэтэ дэбилийбит, тутуу араатта дьэндэйбит, киһи-сүөһү тобуоруйбут ахан дойдута. Ол бэйэтэ бүгүн иччитэхсийэн, өтөхсүйэн турар. Кэлин ферма олохсуйа сылдьыбыта. Ол эмиэ, холбоһуктааһыннан ыыбаастан эстибитэ, бары киһи бөһүөлэккэ тардыстыбыттара. Бу бэйэлээх үтүөкэн ньаах дойдута аны киһи-сүөһү олохсуйуо, уол оҕо тойуга дуораһыйыа, кыыс оҕо хатан күлүүтэ сатаарыйыа, оҕо аймах күйгүөрүө дуо диэн санаа охсуллан ааһар. Онуоха аҕа көлүөнэ өссө даҕаны барҕарарыгар, сайдарыгар бүөрүмньүү санаалааҕын аһаҕастык этэр. Кинилэр онно сүрүн эрэллэрин эдэрдэргэ уураллар.

Оройуон колхоздарын хоту көһөрүү 50 сыла туолуутун «Бахсы» совхоз үлэһит дьоно итэ курдук бэлиэтээн аастылар, уруккуну-хойуккуну ахтыстылар, иһэ-хоро кэпсэтистилэр, инникилэрин аныаран түстээтилэр.

С. АЛЕКСЕЕВ.

Объектив күлэр

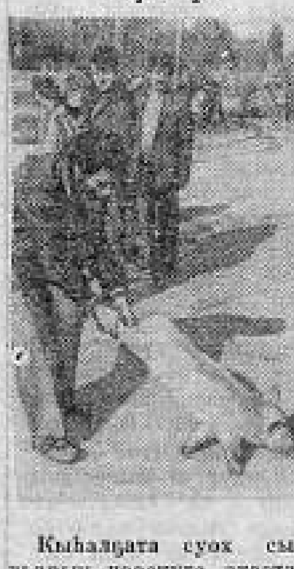

Кыһалҕата суох сылдьарын чооскуга атастаста.

(РИТА—ССТА).

Гаһынан туһаныы өссө кэҥиэхтээх

Чурапчы оройуонугар 1976 сылтан ыла газ сыһыылын туһанар буолуохтарыттан «Райгаз» диэн дьоҕус тэрилтэ баар буолбута. Онно хара маҥнайгыттан үлэлээбит дьонтон биирдэстэрэ Владимир Николаевич Иванов күн бүгүҥҥүгэр диэри үлэлии сылдьар.

Бу тэрилтэ Таатта5а ниниһиэн икки оройуону хааччыйар. Чурапчыга икки слесарь, биир харабыл штаттарын көрөр. Быһа холоон аахтахха, биһиги оройуоҥҥа газовай плита ахсаана балтараа тыһыынчаҕа тиийдэ, Ону көрөр-истэр маннык аҕай дьыала буолбатах. Нэһилиэктэргэ биирдии киһини үөрэттэрбиттэрэ, сорох сопхоптар ыһыллан хамнас көрүллүбэккэ, таах хаалбыт. Манна 1985 сылтан үлэлиир Степан Николаевич Захаровы көрсөн кэпсэттим.

— Биһиги сүрүн үлэбитинэн плиталары оромуоннааһын, газ быһыылааттаҕына көрүү-истии буолар. Быйыл сайын бэс ыйыттан газовай баллоннар кэлбэккэ ааллар эрэйдэниилэр. Нерюнгри куоракка цистернанан аҕалан баран, баллоннаан ыыталлар. Тыаларбытыттан балломмутун кэмигэр киллэрбэккэ аҕыйах таараны ыытан куттарабыт, онтукабыт сороҕор тиийбэт курдук буолар, — диэн быһаарар Степан Николаевич.

Бу тэрилтэ оһоҕу туруорбат, «Якутгаз» диэн холбоһук онон быһаччы дьарыктанар. Оройуоҥҥа былырыын 300 оһох атыыга бэрбититтэн 45-һа эрэ туруоруллубут. Оһоҕу туруоруута кэнникин кэмигэ күттүөннээх үлэ барбатах. Онон күүтээччилэри тугунан да эрэннэрэллэрэ суох.

Мыңдыр ойдөөх швейцарец Кристиан Мангольд ультра-кыһыл сардаҥа күүһүнэн документтартан уларытан оҥорухуну, албын көннөрүүлэри булар дьоҕурдаах оҥоһуугу айда. Ол прибору ыалы Германиҥа хаһыы-үйэ тэһиибэнэ туолуйбакка күүтэллэр. Онно сири уоҥна атыы да бэйэ-дуолу урут бас билэ сылдьыбыт дьон халҕаһалыы анньан кэлэллэр. Оттон урукку ГДР сиригэр-уотугар бары регистрационнай кинигэлэр суруктара кичэллээхтик үрдүлэриэн кыраскаланан, барытыгар «поруот бас билиҥэ» диэн суруллубута. Швейцарец айыыныыта ону дьиҥ урукку суруйуутунан чөлүгэр түһэрэр, оттон илиҥэн немецтэртэн үгүстэр уулуссаҕа бырахсыыныахтарын да көҥүлэ.

Сиимокка: Кристиан Мангольд бэйэтин оҥоһуугун аттыгар.

(РИТА—ССТА).

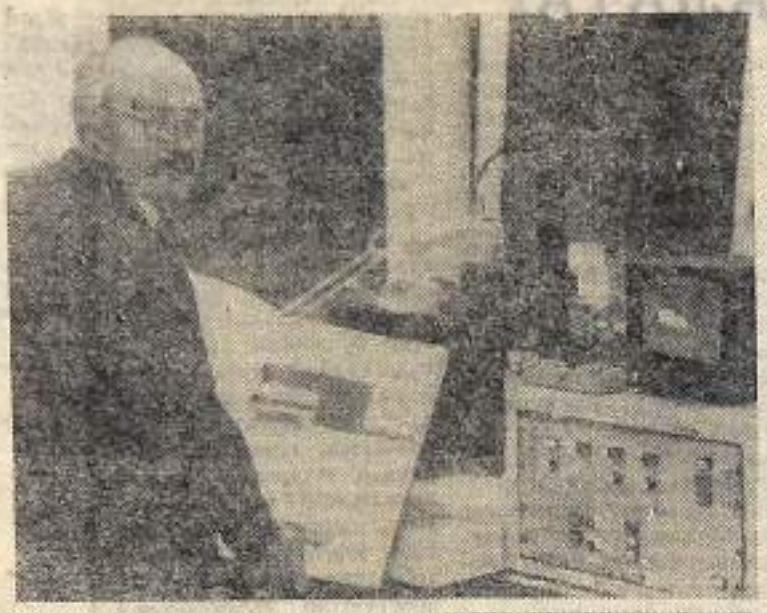

Театрдар культура эйгэтэ

Чурапчы, сезонунан

Тыа сиригэр үлэ-хамнас олгото, культураҕа да ыһыан бииргэ оннук. Кэтальнай тутуулары үбүһүҥ кыаллыбат буолан а сиргэ үлэһит дьоҥун киһанар, иллэҥ бириэмэҕэ атаарар кииниэ—культура тэрилтэлэрэ үлэтэ биллэ-кэстэ ыаһан иһэр. Быйыл сыл ыгар үбүнэн кыһчыйан, быстар кэмчитик ыллэн, сайыҥҥы кэмтэ үлэһиттэрбитин уоппаҕа ыыталаабыппыт, Онон сайын ханнык да культурнай дьаһалтаҕа ыллыбатыллар. Кэлэр да ылларга культура үлэтигэр саас сезону сабар. үһүҥ дьон сайыҥҥы үлэтэртэн бүтэн мүстүүта ыһар табыгастаах буолсу. Ол оҥоруллар сайыныы кэмниэммит үбү ерөмүөнтэ уһаныахпыт этэ.

Штаты бэрээдэктээхтитигэ табыллыыһы. Ааспыт сылларга дэлэй үлэкэ 3-4 үлэһиттээх куруппар албэн испиттэрэ. Ыарыһах учаастактарга ириэдэс сэбиэдиссэйдээх, иилии кочегардаах, убор ицилээх кулууптар баллар. Биллиҥҥи үп кэмчи эниэр маҥнык дэлэччи ворор сүөргү. Онон бу үпэртэ оройуоҥҥа культура управлениетын аналлаах комиссията үлэлээн штатары бэрээдэктээһиҥҥэ ыҥүллэһиэҕэ.

Культура дьиэлэрин итиҥҥэ нэһилиэктэр дьаалталарын кытары сөпсөһөн үлэлиир наада. Нэһилиэктэргэ үлэлиир дьомут ахардара —технический үлэһиттэр. Киниилэри эһилиэк ахсын кэриэтэ эриллибит ЖКХ-га (коммуналынай хаһаайыстыбаларга) штааттарын араарбан ылан сыһыарар сөп курдук.

Тыа сирдэрин Культураларын дьиэлэрэ бэйэлээрэ туһунан дьаһанан, расчетнай счеттаһан үлэлиллэрэ табыгастаах. Холобур, Хомпоҕоҕо культура бары тэрилтэлэрэ холбоһон культурнай-эстетическэй киин диэн буолбуттара. Манна анал үөрэхтээх специалистардыын тех-үлэһиттэрдиин культураҕа сыһыаннаах боппуруоһу бэйэлэрэ быһааралдар. Маҥнык киниилэрэ салгыы Мыңдаҕаайыга, Чыыстараҕа, Кытаанахха Мутудайга тэрийэр хайдах буолуой?

Үүнэр талааннары кэмигэр өйөөһүн—будгуччулаах көрдөбүл. Урут хастыы эмэ сылынан туруорсан народнай коллективтарга үлэлиир штааттары ылар этибит да, ол штаппыт 3-4 сыла суох дьылата-куолута сиппэт, коллектива тирох буола охсубат этэ. Биллиҥи үп оройуон иһиилэн быһаарылар. Дьиҥ народнай коллектив буолуоҕун сөптөөх коллективтарга народнай аатгары биэрэн, кэмигэр культура управлениетын өрүтүттэн тирэх, көмө ылылларын ситиһэрбит хайаан да наада. Холобур, Чаҥырга тойуксуттар ансамбллара үөскээн эрэр, Мутудайга — ырыа-үҥкүү коллектива, Болтоҥоҕо — чабырҕахсыттар коллективтара. Балары кэмигэр өйөөн, республиканскай конкурстарга кытыннаран талааннаахтары үүнэрэн иһиэхтээхпит.

Сахалыы өйү-санааны, обүгэлэр үгэстэрин тилиҥҥэ эрийэ сылдьар ахсын кинигини пропагандалаһар. Детсад интиллээччиларыттан саҕалаан сахалыы оскуола концепцията олоххо киирэн эрэр. Культура үлэһиттэрэ бэйэлэрэ ыытар дьаһалларын эниэ сахалыы ис хоһоонноулларын ситиһиэхтээхпит.

Быйыл ыһыахтарбыт үгүс нэһилиэктэргэ өбүгэлэрбит үгэстэриҥ, сиэрдэрин тутуһан ыытыллыбыттара, дьон-сэргэ санаата итиниэхэ олус чугас буолан, нэһилиэнньэ үгүс аранжата астыына. Аны хас кулууп. Культура дьиэтин аайы обуоһай, хомус, тойук түмсүүлэрин тэрийэн дьоммутун-сэргэбитин итиниэхэ тардыахпытын баҕарабыт.

Рыынок сыһыаннара анардас [illegible] экономикаҕа эрэ буолбакка, олохпутугар бүтүүлүү өтөн киирэ[illegible] дьон нэһилиэктэргэ сырытахха «аны кулууп, культура тэрилтэлэрэ баар буолуохтара дуо?» диэн ыйытааччылар. Хаҥнык баҕарар общество, норуот байҕын үгэһин, сиарын-туомун, төрүт культуратын умуннаҕына норуот быһыытынан эстэр, симэлийэр турунка киириэхтээх. Онон тыа сирин культуратын сайыннарыы улахан сорук. Кулууптар штааттарын сарбыыннан, кулууптары сабыталыырынан үлэһүйүү адъас сыыһа.

Аны аҕыйах хонугунан нэһилиэк ахсын Культура дьиэлэрин сырдык уоттара сандаарыа, дьону-сэргэни сэргэхситэр, үлэ күнүнэҕи түбүктэриттэн сынньатар дьаһалларынан саҥа сезону аһыахайыҥ, оройуон культуратын үлэһиттэрэ!

Т. ТАРАСОВ,
оройуоннаадьы культура управлениетын начальнига.

Чурапчылар, чакырдар тэҥнээхтэрин булбатылар

Эрдэ биллэриллибитин күрдук, балаҕан ыйын 22—23 күннэригэр Доҕордоһуу Алааһыгар күһүҥҥү кросс уоҥна оройуоннаадьы «Саҥа олох» хаһыат бириһиэгэр үтэс буолбут эстафета ыытыллыҥа.

Бастакы күн—кросс күнэ. Таарыччы эттэххэ, кроска даҕаны, эстафетаҕа даҕаны быйыл күрэхтэһиҥ балаһыанньата уларытыллыбыта. Ол курдук, оскуолалар үөрэнээччилэрин ахсаанынан көрөн үс бөлөххө араарыллыбыта, бөлөхтөргө эгил-тэгил соҕус хамаандалар түбэстиннэр, күрэхтэһиҥ оҕолорго ордук интэриэһинэй, кохтөөх буолуоҕун диэн, Бастакы бөлөххө киирбит 10 оскуолаттан хамаанда туруорар 6-та кытыннаран. Сылан, Кытаанах, Дириҥ уоҥна Амма орто оскуолаларга биллибэт [illegible] бөлөхтөргө хамаандалары Иккис уоҥна үө[illegible] Иккис бөлөххө туруоруу көҕө суох буо[illegible] Мэлдьэхси Чакыр уоҥна Болтоҥо, үһүскэ [illegible] уоҥна Чурапчы ситэтэ суох орто оскуолалар хамаандалара күрэс ыытыллыбыт.

Кросна бастакы бөлөхтө сүүрүү кыттааччыта албаҕынан ордук интэриэһи тарта. Манна түөрт дистанция баар: 2000 м (улахан уолаттар), 1000 м (улахан кыргыттар), 1000 м (кыра уолаттар), 500 м (кыра кыргыттар).

Соторутаҕыта Төҥүлүгэ буолан ааспыт республикатаабы күрэхтэһиҥ кытыылааба Женя Чичигинаров (интернат-оскуола) 2000 м дистанцияны 6 мүн. 13 сөк. кэлэн бастыыр. Киниттэн баара-суоҕа 1 сөк. хаалан Алеша Винокуров (Чурапчы) иккискэ тахсар. Үсүһү Коля Романов (эмиэ Чурапчы) ылар.

Кыра уолаттар сүүрүүлэригэр эмиэ республикатаабы кроска кыттыбыт Коля Захаров (Чурапчы) 3 мүн. 01 сөк. кэлэн тэҥнээҕин булбата. Биэтэккэ иккиһиниэн кэлбит Ваня Яковлев (Чурапчы), үсүһүнэн фиништээбит Коля Павлов (интернат-оскуола) бастаабыт уолтан туһаанаҕынан 12 итиэнэ 16 сөкүүндэнэн хаалбыллар. Улахан кыргыттар сүүрүүлэригэр интернат-оскуола үөрэнээччитэ Ася Местникова, кыргыларга эмиэ бу оскуолаттан Дора Гуляева бастаатылар. Таарыччы эттэххэ, иккис бөлөх күрэхтэһиитигэр эмиэ Ася курдук 1000 м дистанцияҕа сүүрбүт. Чакыр орто оскуолатын үөрэнээччитэ Сахаайа Егорова биэтэккэ 3 мүн. 35 сөк. кэлэн Аҕа кордөрүүтүн ааҥа тупсарда. Онтук да буолара сеп: Сахаайа—оройуоммут бииргэ кэскилээх эдэр сүүрүгэ.

Иккис бөлөххө улахан кыргыттар дистанцияларытар ким бастаабытын ити эттибит. Оттон улахан уолаттарга (2000 м) эмиэ Чакыр оскуолатыттан Ваня Адамов иһиин киминэхэ да биэрбэтэ. буолаары буолан, иккиһиэн фиништээбит уолу 100-чэ метриэнэн кэннигэр хаалларда, Ити курдук 1000 м Ваня Егоров, 500 м Анжелина Попова (иккиэн болтоноолор) бастаатылар.

Үһүс бөлөххө киллэриллибит оскуолалар спортсменнарытар, киниилэр саастарыгар арыый ыраа буоланнар, 500 уоҥна 300 м дистанциялар олохтоммуттара. Баларга Сеня Егоров, Мүсэх Скрябина кыайыылааҕынан таҕыстылар. Киниилэр иккиэн Чурапчы ситэтэ суох орто оскуолатын үөрэнээччилэрэ.

Кроска улахан дьон күрэхтэһиитигэр үс эрэ хамаанда кытынна, олортон даҕаны иккитэ (Хатылы уоҥна Орьулуун хамаандалара) толору састаабынан сүүрдүлэр.

Иккис күн «Саҥа олох» хаһыат бириһиэгэр оҕолорго эстафета ыытыллыҥа. Эстафетаҕа ыраахтар, үһүс бөлөх спортсменнара, саалаатылар. Доҕордоһуу Алааһын эриэкэ 5 этаһка Мэлдьэхси уоҥна Чурапчы ситэтэ суох орто оскуолара ылан-кэлин түһүстүлэр, Манна ыарыһах үөрүүтүн чурапчылар биллилэр. Мэлдьэхси үөрэнээччилэрэ даҕаны маладьыастар эбит диэн баҕалөөхтүк наада. Киниилэр маҥнык күрэхтэһиигэ ааҥ бастаан кытталлар. Ол эрээри ниэмэн да нэҥиэбэтилэр - толлубатылар. Дойдуларыгар өссө бииргэ призердаах төҥүнүүлэр.

Ити иннинэ 10 этаптаах эстафетаҕа бастакы болох спортсменнарын кытта Чакыр уоҥна Болтоҥо хамаандалара бииргэ старталаттылар. (Көрдөрүүлэрэ, биллэн турар, болохтөрүнэн түс-туспа тахсар), Чурапчы орто оскуолата иккис хамаанданы түруоран барыта 8 хамаанда илин-кэлин түһүстэ. Бастакы этап саамай уһуннара—1 км. Маҥа иккитэрт, Женя Чичигинаров уоҥна Алеша Винокуров, түбэстилэр. Алеша иннинэ түһэр уоҥна тэҥнит атаҕын кубулуппакка палочкатын табаарыһыгар бастакынан биэрэр. Итиннэ киһи бу иннинээҕи күн Женяҕа хотторбутугар харданы оҥордо. Сабаҕалааһын быһыытынан, эстафетаҕа бастыыр иһин эрийсиилээх сүүрүү бастакы бөлөххө Чурапчы орто оскуолатын уоҥна интернат-оскуола быһыйдарын иккис ардыгар буолуохтаах этэ. Сүүрүү ону биэрэттэ. Иккис этаҥҥа урут барбыт Клара Монастырева интернат-оскуола спортсменката Роза Сысолятина эккирэтэр уоҥна этап бүтүүтүн диэки ситэ баттаан ылар. Онон палочкаларын үһүс этаҥка тэҥнэ кэриэтэ туттараллар. Мантан ыла чурапчылар сиинки киирээлэр уоҥна [illegible] киирбэттэр, үһүс киниилэрэ [illegible] ку. Коля Роэтапка сүүрбүт [illegible] маҥнан утарыласпаччытын 10-са метриэнэн кэннигэр хаалларар. Түмүгэр бу оскуола хамаандата биэтэккэ бастаныан кэлэр. Эстафета былаһын тухары бастаан иһээччилэртэн хаалбыт ортоку болоххо үһүс миэстэ иһин эрийсии буолла. Хас да этапка үсүһүнэн испит Алаҕар орто оскуолатын быйыйдарын хатылылар ситэ баттаан ылаллар. Онтон хатылылары аны Чакыр оҕолоро куота кэтээллэр. Итиэннэ салгыы биэтэккэ хамаандалар маҥнык бэрээдэгинэн кэллилэр: Хатылы, Болтоҥо, Чурапчы орто оскуолатын иккис хамаандата, Алаҕар, Одьулуун.

Үөһэ ахтан иһэрбыппыт курдук, түмүк болохтөрүнэн түс-туспа таҕыста. Онон биэтэккэ үсүһүнэн кэлбит Чакыр быйыйдарэ байэлэрин болохтөрүгэр эстафета ыытыллыаҕынан буоллулар.

Бастаабыт хамаандалар хаһыат көмөрүлэ сылдьар кубоктарынан, бочуотунай грамоталарынан наҕараадаланныылар. Итиэннэ тэҥэ оҕолорго «Саҥа олох» диплэриигэр «Саҥа олох» хаһыат кэлэр сыл бастаҥы хаһыат нөмөрө сурутар туһунан свидетельстволар туттарыллыннылар.

Н. ГУЛЯЕВ.

«ХАЧЫКААТ ДЬЫАЛАТА»

(Бүтүүтэ. Иннин хаһыат 114, 115 №№-гэр).

Дьулаан чахчылар

Дойдуларыттан ойдон ырааҕы быстаран олорор эрдэх уһаһынгэ үтүһан үһ-ас күлүмэхтээрэ сэрэйиллэрэ. Оҥу айһан быйыл кыһын харчы түһэттэнбит да сурахтара иһиттэлибэт Архипов билэр дьонутар сылдьан от туһуйан ыһыталаһарын ким омнуолуо буоллаҕай. Онон харчы нэлиэктээҕин билэ, чуннуу сылдьан, уһаһыттар ииниилэрнэр тутаттарын дьиэ иһинэн дьоҥу барытын өлөртөөн баран киирбит харчыны харбыырга, ол кэнниттэн дьиэлэрин уоттаан кэбиһэргэ диэн хара дьайдаахтар эрдэ сүбэлэспиттэр. Онуоха кини туох сэптээх сэбиргэллээх буолуохтааҕын, түгү туттуохтааҕартын уоскайдаан быһаарсыбыттар.

Сууттанааччылар тоһо диэҥи бүтүүрдээх кор дөрүүлэрин бизрдаллар, барыта саайка баһылыктыннан Игнатьев этэ диэн суукка быһаарыылларыгар шыйбыттар. Бары дьаһаллары, дьарыылары киин оруола уһаһан —эбит. Суотчут Сергеев хайа ыахыгар хоһуохтааҕын «чычаахтыыр» диэн аттаан кинн оҕонон чугнатэ сылдьыбыттар. Игнатьев оҕуругу суотчут бастаны күн бааттаҕ харчытын ылбатарбын таһаарар эрэ албаһынан билбит. Онон уоһаага баҕаннга олоросттулар был мучу тылынаах ааабыттар. Ити эрээри алдьырдаматар Сергеев ляятан тоһо харчыны [illegible] тыыхтааҕын [illegible] туо лбэкка, [illegible] чалҕах харчы суолуохтаах» диэн саба быраҕан сабаҕалааһынын мунуурдаммыттар. Тойоннор Игнатьев хуордаабакка, киирбэригэр: «Сергеев бу түүн хайа таһаматар хонорун уулаһайдаарын, Хайа муннун, харчытын ылыахтаах. Онон бу иһэр түүн үчүгэйдик бэлэмнэнэй тоҕуоралыгар. Мин түтэ эрдэ эрсалоэ хааннах».— диэн барбыт.

-Ити бирикээс Быһыытынан ыкса киэһэ кини суоһу халтайбытын кэнниэ Архипов Тихонов таахтаа кэлбит. Тэун «алдьыттыыр» киириахтарын кэнниэ аһаан сиэк бараллалыгар аналаа «таанаах ыһыах» тиһэх остуола тардыллан билим турбут. Үс эр киһи, икки дьахтар тойонноруун холоһоон уулаайан олорбуттар. Игнатьев түүн 1 чаас саҕана дьиэтигэр да таарыйбакка, күүтэн алаа тарыллыыт биэтин тэйнчи сирэ кэлбэн бэрэн. Тихоновтаах дьиэлэригэр кэлбит. Киин остуолга олороотун аһаабытынан-сиэбитиннэн барбыттар. Тобон тиһэх дьыалларын мас-таас курдук биэртэлээн олорбут. Санааны кытыгырдардыан эрэ ортолуу холуочук, эрэйэ долгун кур-дук турунтаннахха диэри үрүүмкалэр кэтэҕэстэлибыттар.

Тихонова чэй кута олорон нэргэһиигэр: «Чуралчылар сарыы, түһэ этэлбиттэхтар. Эн. аһа түгэ этэйбасхан кэтэн киир»,— диэн сүбэлээбитин иһит бу хаалаах дьыалаба кыттыыхах быһыытынан сүүт ыснамыайкатыр олорбута. Оттон Шамаев бу остуолга биир тыла быһарбакка, эстээччинэн эрэ олорбутун уруунэн, кэр бурук оноһуллан эрэрин уонна ороһуллубутун да кэллиэттэн быһаас органнарыгар тылламаабатаҕын. силиэстийэ нэмитэр билларбэккэ, хистээбитин иһин, эмиэ бурууга тардыллыбыта.

Болдьоҕут курдук, тыааллаах, тыбыыллаах түүн эбитэ үһү. Аһаан-сиэн бүтэннэр, 2 сааллаах, 1 ыы һамаан (саха ыйаалына) сиһиг, биир көнөрү суон тимир, быһах сабыылаан уонна иһиккэ биэпиһээх 2 атыннан тэптэрин киир биттэр. Биир киирэситтэн эрэ тайкичи сири тэһэ ер аһааннатыыхтарда — сорууктаах сирдэригэр ыйыйатта, үнтатай тиийбиттэр. Аттарын ыраах-даа курдуурутугэр баайбыттар. Түүҥҥү ыалдьыттар балаҕан аанын чугаһан-быттарын кэннэ, баһылдааттар Архипова туһааһан: «Соһурҕэтэр уонна андаҕай»—диэн дьаһайбыт. Соһурҕэтиэн кинини үтүлүгүн, бэргэһэтин уһулааран барав быар куһуга-карбыт. Ол эрэ кэннэҕин эрдэттэн бэйэтэ бэлэмнэбит айдаҕарын. Архипова үтүсүннүтарбыт «Сүһүохтаах бахым саһурҕастэн, хоолдьуктааһына [illegible] олоромнун, [illegible] иһин хааннаах кэрэ сараланан туруммун андаҕайдаҕым — буоллун! Аймах-билэ дьонум диэн ааҕынан аймаҕыныам суоҕа, атара уһуктааҕынаа анньыах, кыһыс билилэҕиннэн аһа хааннарын то-пуом, куллары кудангха кэтттүэм»— «Аанларын айахтыыай айаарын астарбатахына, куттанан ап-ппит халлааһ буонан турдахтыҥа тиһын кэтэхпар чөрөчүү тартым! Аһынан мүччү хачча түттүнахпына, тарбахтарын таныччы тартыннаар! Алыйан ылаан ыммаххыйар күннээх буоллахпына, инни хараҕым чавкай элүү буолан тэстэн уулаан тобуннуна! Өлөхтөөх өйүм-саһаатым өһүөнэ өһуллүө» суоҕа диэн эрэннэрэбин. Бу андаҕарбын кэһэр күннээх буоллахпына, бэйэм ньыа хааммар чомполоно үстүүм!».

—Түөкүн, ол-бу буулан чолоччоон да, ытан кэбиһиэм,—диэн Игнатьев хабырдын саамыыт уонна биир ыарахан тимири Архипова туттарын ...кэбиспит. Сэттэрин-сэбиргэлэрин баламнаан дан чанчыгар туора турбуттарын кэннэ тойоннор Архипова бэйэтин билэрэн ааны астарарыгар соруйбут. Онуоха ол киһиэйлээх аана балаҕан тоҕус үрбүтүгэн кэннэ дьиэ иһиттэн кыр-дьаҕас киһи саҥата: «Кым кэлээт?» —диэн иһиллибит. Онтон Архипов ааһбитин билэн ааны аһан биэрбит. Ол Чаҕэрэһит оҕонньор эбит. Аан аһыыларын кытары тэрдүүн балаҕан иһигэр ыстанан киирдилэр. Аан бастаан Игнатьев аһыытыы хаанныыр. остуол таһыгар чуманчы ынита турар биикылаах оҕонньору аастан түннэри ытан түһэрэр. Сва тыаһын ытта дьадаһыытынан түүкүттэр уолуйан хаалбыт. сиэтэ уһукта илик дьону истанаҥ тиийэнэр. тиимирдэринэн хайа түбэһээх оксон билиирэтэлэр. Ол быныһыгар сыалыктар тэйиччи туран куотуоҕуна ыстаналаннан эрэр дьону сүүллары мэтэн түһэртэннэлэр.

Архипов Бүөтүр (Бадылай), диэн эдэрчи, арыый кыахтаах киһи саалаах Игнатьевы тиэрэ хаалбарыйаат таһырдьа ыстанар. Тойон онуоха аттыгар ытыалыы турар киһиттэрэ эһиирэтэн тахсан ытарыттар сорудахтаабыттыгар. ол киһи курдьугу уруунэн ыстанан эрэр Бүөтүрү түннэри ытар. Балыгһаттан саҥа тарсон тахсыбыт эһэр дьахтар быһылаан баһыгар орон уутан уһок туран. оһох кэннигэр сэрэйэстиибүтүн көрөннөр ыһаан сиһигин сынньыы кэбиһэллэн өлөрбүттэр. Атыттарын орбиноруттан туһуорбакка кыйатталаабыттар. Кыһыл оҕолу да ордорбокко, 12 киһини барытын сэбиллэ миэт. 4 бандьыыт кылгас кэм иһигэр кыдыйбыт.

Нерсэ Ф. Сафронов [illegible] өлө сытар дьону [illegible] уоһуран аһыылаахан көрүтэлэбит. Ол сылдьан суотчут Сергеев өлүгүн уруунэн хобо ыйааах турар барыыбыалы кэрээт уруугар: түһан, хааннаах тарбахтарыгар харбаан ылбыт. Харчыны көрдөөн барытын киһи хабыспыт. Кумаҕы быһыытыттан 40 тыһыынча солкуобай суумата суруллубут чэки көрбөт эһэлин часкыйбыт: «Хаарыаннаах харчы кольуунум, таах хааллара хаарга хааптагым. Сордоох!». Көрбүтүн итаарарыныниэ харчы түһэтиллибит биэстэмэннэс корлобе түбэһэ сүрэйбит да, түтү да булбатах. Мэлииибититтэн икиригирэ быһыытыйбыт тойон хас мооннохторугар бардыыгынааабыт: «Чэ, аттаахан туруохтут дуо. Ити тоһыгдьы сытар киниһс дьиэтэ иэллэраан быраҕын! Бензинин билэмнээгин».

Ити хабыр сорудабу истэит, икки киһи Бүөтүр өлүгүн сонон киллэрбиттэр. Онтон өлбүт дьон таҥастарын сүүччэйбиттэр. Арыый сэнэхтэрин. түнэ. сарыы таҥастары бэйэлэригэр ылбыттар. Хлайбыт таҥаһы, боруосады балаҕан ортотугар чөмөхтөөбүттэр. Балаҕан иһиттэн суунар уулларын таһаарбыттар. Ол кэннит-тэн өлүктэр, таҥас-сап үрдүлэригэр, дьиэ эркинигэр бензини саба ыспыттар. Игнатьев таһа туран бензиниэ кэпталлибит таҥаһы уматан баран киирэргэ быраҕарын кытта дьиэ иһэ уот кыһыт тыаһыннан түһалас сына түһэр.

Өлөрүүһүттэр аттарыгар кэннилэригэр тиһйан хаанаах илиилэрин суулаллар. Таска таҕыс быт уоту сиилиэ нүөртэлэ, уот суоһа өссө сүрдээммит. Бүтэр буолбакка, балаҕан урда сууллан курулуйбут. Хара дьыйдаахтар уот чахчы умулунбат турустанныныт кэрэн эрэ баранннар, аттарыгар олорон дьиэлэригэр тэнтубүттэр. Ити кэннэ 4 чаас туһһааан эрэрэ уһу. Тихонов. уорэ эттиллибитин курдук, ыссууттэр сыалбайбыт. Киниттэн уратылар дьиэлэригэр утуйбуттар.

Сарсыарда эрэ уһһ балаҕанна олорор оҕонньор таһырдьа кобурэтэн тахса сылдьан, ыаллары аһатэ умайан бүтэн эрэрин көрөн айдааны тардыбыт. Дьиэ иһигэр дьон бары уолуйан, сыыһа-халты таһыгыт дьоллоруг өрүһүйэрин таһырдьа астаммыттар. Оттон оронньор эрэйдээх кэпэ көрдэһэ, Сэбиэт исполкомун председателигэр абыраталары бөһүөлэккэ бэдьээрбүт. Ол тыньас чаас кэринэ аһнын тоҥсуйан астарбыт. Сэбиэт председателэ эдэх киһини тардан уһуруорууохха диэн бөһүөлэк хас биирдии аайын уһуктуннаран туруорбуттар. Онуоха диэри хаалаан сырдаан күн ыраатыыт. Ити чурдун дарижэбиэ барыта кэһыт... умайан бүт... көрөөт-турбут балаҕаны... Хата, түүгтүү суол-иннэ дьүүлэ-диилбэтэ биллибэт тиина улту тэпсиллибит Игнатьев бэйэтэ суоллаабыта буолан тибии тыппатах сиринэн онон-манан хоһуонкалыырҕатын суола нэстэ сыттарын тэлсэн кэбиһэрит. Партийнай тэрилтэ секретара тура сынтаах кэрэ быһа кэһэн киирээрн хаалбылэбун көрөн соһуйбут. Онуоха да Игнатьев дьэһ кылтарбаахх: «Бүгүҥҥү маннык биир сүөһүну охторон астыы сылдьааллара»,—диэн саба саҥаран кэбиспит. Аммаар мунугугар кыһыл суураалһин наах уу сакккыраабыта, кимнээх эрэ суумуттарэ эмиэ суолтара уурулубатах. Онон ити үс суол чахчы эрдэ дьиэлэдэ кииирбэккэ, таах хаалбыт.

Уоһа сурулубут чахчылар суукка ыһытыллыбыт албах туоһулар, дьиэ ыатыры̄йаллларынан чуоттайдаммыттара, Суут түмүгэ кэр буруйдаахтарга накаастабыл чааһын мирэлэрин туттубута. Игнатьевы, Архиповы, Тихоновы, Шамаевы хас биирдиилэрин баайдарыттан хайдарыыттан турар 25-тии сыл (ити саҕана Кыайыынан сиэбэстэн өлөрүү ниэрэтэ кэнүүлүбүт кэмэ этэ) кыттанах режимнээх кулууск хаайыытыгар, Тихонованы 5, Шамаевы 3 сылга холуннуу хаайыытыгар бириигибэрдэбиттэ.

С. РОМАНОВ.

МАХТАНАБЫТ

Оройуоннааҕы киин балыыһа хирургическай отделениетыгар оҕобут ыарахаммыт кэлдьан уустук операцияны барбыта. Биһиги үтүөрэн дьүөгэлээрин кытта тэҥҥэ үөрэнэр дьоллоохпут. Операцияны оҥорбут хирург В. Т. Нурсапаров, билиһэн биһиги ортобутугар тоһо да суохтук киһи. үтүөтэ улахан. Оҕобут эталар турарыгар күүс-кэмо буолбут хирургтар В. А. Готовцева, С. Д. Попова, операционнай медсестралар М. Д. [illegible], М. Е. Барашкова, медсестралар Л. Г. Семенова, С. В. Габышева, санитаркалар С. Андреева, Л. Чурдунова, Л. Синцелова, М. Стопарова, Л. Флегонтова эбэ сылаас сыһыаннарын иһин истиҥ махталбыт тиэрдэбит, үлэлэригэр ситиһиилэри баҕарабыт.

Дарыыттан Полина Петровна, Михаил Егорович Захаровтар.

Уральский завод
асбестовых технических изделий
ПРОИЗВОДИМ И ПРОДАЕМ
— колодки МПС;
— асбестовые ткани и шнуры;
— сальниковые асбестовые и безасбестовые набивки;
— накладки тормозные для автомобилей «КамАЗ», «ЗИЛ», «УАЗ», «Москвич-2141», «ВАЗ», «ГАЗ-24», «ГАЗ 20», для автобусов «ИКАРУС» и «ЛиАЗ», для мотоциклов «Урал» и «Днепр», для мотороллеров «Муравей», для электро- и автопогрузчиков, для тракторов и прицепов.
— кольца сцепления для автомобилей;
— прониты и вырубные изделия из них.
Готовы рассмотреть Вашу потребность в других видах тормозных накладок.
Адрес завода: 624060, г. Асбест Свердловской области.
Телефоны: (34365) 2-20-12, 2-35-01, 2-79-36.
Телетайп: 848517 колодо.
Факс: 34365 -24964. Телекс: 721541.

КАБЕЛЬ ЛИНИЯГЫН ХАРЫСТААҤ

СССР Министрдэрин Советын 1969 сыл от ыйын 22 күнүнээҕи 567 №-дээх уураахтынан бигэргэтиллибит «Сибээс линиялары харыстааһын быраабылалара» [illegible] сир түгэҕинэн, кабельнай линиялар трассалара «охранная зона» диэн ааттаналлар.

Быһаах бөһүөлэк таһыгар кииллэр аһаллаах остуолбаларынан, оттон бөһүөлэк иһигэр кэбэр линиялар техническэй документациянан быһаарыллыахтар.

ЛТС сурутуута кэтэх суох уонна кини представителин кыттыбакка эрэ кабельнай линия охранной зонатыгар сир үлэлэрин ыытыы бобуллар.

Үлэ саҕаланыан иннинэ 3 №-дээх ЛТС представителэ кытта бу линия кэбэр трассатын чуолкайдыан. Кабель трассатыгар ыытыллар үлэлэр киниэхэ эрэ толоруллаллар.

Өйдөөң, шоссейнай суоллары, совхоздар уонна предприятиелэр хабыр сирдэригэр сотто дириҥэ суохтук кабельнай линиялар ситэллэрэ. Линияларынан 2000-ча дьиэрэ кыттаах куугүт бараллар. Ол онуоха күттэлээх.

Кабель линиятын алдьатыы соҕуонун ирдэнэр: «Саратов кыраһысайэнэ» ылан баран үлэни быһаччы тоҕорооччу механизатор бэйэтин дьаабайыттан алдьатыы ыйар үлэни ыытарар тэрилтэ, совхоз салайааччылара механизатордары «Сэрэтии кэлиэстэ» суох охранной зона аттыгар туһэ кытта кабель линиятын алдьатардааҕарынаа.

3 №-дээх ЛТС АДМИНИСТРАЦИЯТА.

АТАСТАҺАБЫН:

—Саҥа «Днепр» эбэтэр «Урал» мотоциклга орооох ыаҕы туруору;

—«Юпитер» эбэтэр «Планета» мотоциклга эбэтэ суох ыаҕы.

Аадырыһым: Болтоҥо, Субурууһэй уул., 16. Кампеев Дмитрий Степанович, Тел. 21-841.

Таптыыр ийэбит, эбэбит колхозтай-совхозтай түүтү ветерана, Арылаах олохтооҕо БАРАХСАНОВА Ирина Ивановна уһун ыарахан ыарыыттан 76 сааһыгар өлбүтүн, дириҥник курутуйан туран, дьүөгэлэригэр, билэр үлэлээбит табаарыстарыгар иһитиннэрэбит.

Кыыһа, күтүөтэ, сиэннэрэ, быраата уонна оҕолоро.

Бараксанова Ирина Ивановна өлбүтүнэн кыыһыгар, күтүөттэгэр, сиэннэригэр куттуурдаһарын тиэрдэллэр:

—Былааннаах кэһиилэгин дьаһалтата, сельскай Сэбиэтэ;

—олохтоох детсад коллектива;

—аймахтара Барашковтар, Андросовтар, Кэжеккинаар, Бараксановтар, Кыныкытовтар.

Редактор П. Н. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678290, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор— 21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

Учредители (соучредители) газеты «Саҥа олох»—Министерство печати и массовой информации Республики Саха (Якутия), Редакция, Местная администрация района, Районный Совет народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж—3384.

ЗАКАЗ № 116. Чурапчинская районная типография Мининформпечати Республики Саха (Якутия). с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а».